

POLUPANI LONČIĆI U ARHEOLOŠKOME MUZEJU U ZAGREBU

OZREN DOMITER

Arheološki muzej u Zagrebu
odomiter@amz.hr

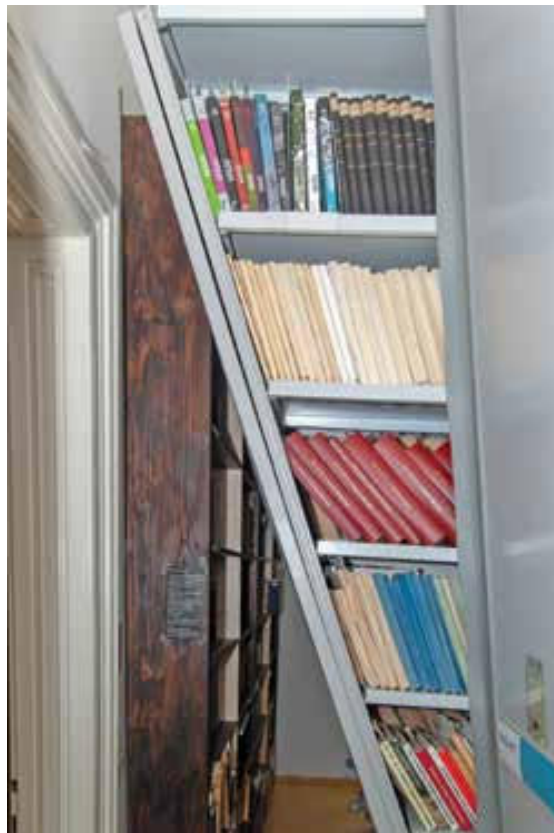
Polupani lončići usklik je kojim se označuje prekid igre zbog proceduralne pogreške ili pogreške u primjeni pravila. Nakon usklikla igra se vraća na početak.¹

Slika 1. Postavljena i neotvorena izložba Segestika i Siscija – naselje s početka povijesti. Izvor: Fototeka Arheološkog muzeja u Zagrebu (AMZ-a).

RETROSPEKTIVA

Potres što je 22. ožujka 2020. godine dobrano uzdrmao Zagreb i pripadajuće mu muzeje svoj je pečat ostavio i u Arheološkome muzeju u Zagrebu (AMZ-u) – na muzejskoj zgradi, kulturnom dobru s konca 19. stoljeća, i na malko starijim kulturnim dobrima iz njegova fundusa. Većina oštećenih predmeta nalazila se u izložbenim prostorima, a tek manji dio u muzejskim čuvaonicama. Oštećen je i dio muzejskih vitrina. Šteta interijera izložbenih prostora je, samorazumljivo, potpuna te zahtijeva cjelovitu renovaciju. Osim stalnog postava oštećena je zidna scenografija netom postavljene tematske izložbe *Segestika i Siscija – naselje s početka povijesti* (sl. 1), koja zbog potresa

Slika 2. Šteta u knjižnici Arheološkog muzeja u Zagrebu. Izvor: Fototeka AMZ-a.

Slika 3. Šteta na južnom zabatu zgrade. Izvor: Fototeka AMZ-a.

nije dočekala svečano paljenje muzejskih reflektora, međutim dočekala je mrežno predstavljanje na šestome Međunarodnom festivalu arheološkog filma u Splitu u vidu tematski snimljenoga kratkometražnog dokumentarnog filma *Broken Exhibition*.² Muzejski inventar težak je udarac pretrpio i u knjižnici AMZ-a, u kojoj su oštećeni ormari za pohranu knjižne građe (sl. 2). Strukturno su posve devastirane četiri uredske prostorije: soba Pedagoškog odjela, ured ravnatelja (sl. 3) te dva ureda na zabatima zgrade (sl. 4). Prostorije su obnovljene krajem kolovoza.

Odmah nakon početnog pregleda statičara namjenski angažiran arhitektonski studij započeo je izradu studije sanacije i obnove, a elaborat je podrazumijevao procjenu statičke kompromitiranosti zgrade te građevinsku sanaciju s nužnom protupotresnom konsolidacijom. Takva je studija svojevrsni hodogram građevinskih i završnih radova u graditeljstvu prema kojemu se pravodobno angažiraju nadležni izvođači radova. Zgrada Muzeja zaštićeno je kulturno dobro,³ pa svako postupanje treba koordinirati s tijelima mjerodavnima za zaštitu kulturne baštine.

Zahvaljujući promptnoj, ranojutarnjoj reakciji muzejske uprave i djelatnika, šteta na predmetima svedena je na najmanju

moguću mjeru, a muzejski su predmeti iz izložbenih prostora pohranjeni u muzejske čuvaonice ili unutar samoga izložbenog prostora. Načela preventivne zaštite pritom su bila uvažena u najvećoj mogućoj mjeri u danom trenutku, pa naknadni udari, kao ni potres 29. prosinca 2020. godine, nisu prouzročili dodatna oštećenja, čime je učinak potresa kod Petrinje, u smislu materijalne štete u Arheološkome muzeju u Zagrebu, bio zanemariv. Svako treba naglasiti da je učinjeno rezultat intuicije, osnovne logike, posebnih znanja i dovitljivosti muzejskog kolektiva, što otvorenim ostavlja problem nepostojanja protokola postupanja s muzejskom građom AMZ-a pri prirodnim katastrofama. Iako je potreba za izradu takvih posebnih institucijskih protokola naglašena u op-

Slika 4. Šteta na sjevernom zabatu zgrade. Izvor: Fototeka AMZ-a.

Slika 5. Dio stalnog postava Egipatskog odjela. Izvor: Fototeka AMZ-a.

ćim smjernicama⁴, koje su s vremenom dopunjavane,⁵ popis najvažnije građe i reda spašavanja zbirki, predmeta i dokumentacije u AMZ-u nije načinjen. Izrada takvog protokola jedno je od područja u kojemu bismo, poučeni iskustvom potresa, mogli trajno unaprijediti praksu Muzeja. Usporedno sa zahvatima na muzejskoj zgradi muzejski su djelatnici pristupili popisivanju i procjeni štete. Muzej je nadležnim tijelima državne uprave i lokalne samouprave predao izvještaje koji su pobrojili oštećenja na 109 muzejskih predmeta načinjenih od kamena, stakla, metala, keramike i jantara iz zbirki Egipatskoga (sl. 5), Pretpovijesnog (sl. 6) i Antičkog odjela (sl. 7). Knjižni fond, arhivska građa i predmeti koji su se nalazili na obradi u Konzervatorsko-restauratorskom odjelu, kao ni muzejski predmeti Srednjovjekovnoga i Numizmatičkog odjela, nisu oštećeni. *Vučedolska golubica, Solinjan-ka, Zagrebačka mumija sa Zagrebačkom*

Slika 6. Dio stalnog postava Pretpovijesnog odjela. Izvor: Fototeka AMZ-a.

Slika 7. Vitrina s razbijenim grčkim slikanim vazama. Izvor: Fototeka AMZ-a.

lanenom knjigom i Branimirov natpis također su pošteđeni štete, nasreću.

Poslijepotresno vrijeme popraćeno pandemijom koronavirusa pred Muzej je postavilo niz problema kao što su osiguravanje radnog prostora za djelatnike, statička sanacija muzejske zgrade, djelomična rekonstrukcija krovništa s elementima dimnjaka, balustrade, zabatnih trokuta i pročelja, financijska potraživanja, pomoć prijateljskih ustanova, prikupljanje korporacijskih i osobnih donacija te proračunskih subvencija. S obzirom na to da su od potresa bili osigurani muzejska zgrada i muzejski fundus, ostvarena je ishodišna taktička prednost te je sanacija zgrade, uz statičku konsolidaciju s mjestimičnim rekonstrukcijama, započeta odmah nakon izrade sanacijskog elaborata.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na predmetima prepušteni su Konzervatorsko-restauratorskom odjelu AMZ-a te drugim specijaliziranim ustanovama u zemlji i inozemstvu, koje su pri obnovi ponudile svoju nesebičnu, kolegijalnu pomoć.

Financiranje obnove ostvaruje se isplatom štete iz osiguravajućeg društva, potporom javnopravnih tijela, korporacijskom donacijom INA-e te, što posebno raduje, osobnim donacijama muzejskih suradnika, prijatelja i korisnika. Procjena štete na 109 predmeta, na osnovi potrebnih konzervatorsko-restauratorskih zahvata, iznosi 1.480.643,29 kn, dok procjena štete na građevinskom dijelu zgrade iznosi približno 16.000.000,00 kn.

U trenutku predaje ovog izvještaja teku radovi na konsolidaciji krovne balustrade i u muzejskom interijeru, svi muzejski djelatnici rade u muzejskoj zgradi, izložbeni program odvija se u Galeriji AMZ-a u Ulici Pavla Hatza, muzejska knjižnica neometano prihvaća korisnike, Konzervatorsko-restauratorski odjel prima predmete na obradu, putujuće muzejske izložbe gostuju po zemlji i inozemstvu, dio izložbenog programa ostvaruje se na mrežnim platformama, a Muzej mrežnim objavama redovito i transparentno komunicira sa svojim korisnicima. Vrijeme do završetka obnove idealna je prilika za izradu koncepta novoga stalnog postava, na čemu dio muzejskih djelatnika predano radi. Nadamo se kako će time iz ove potresne nedaće ipak izniknuti svojevrsna društvena korist.

Imajući u vidu složenost i slojevitost zahvata, trenutačne prognoze o cjelovitom otvaranju Muzeja nužno su nezahvalne. Tako bi mogao glasiti sumarni, taksonomski osvrt na povijesnu stvarnost koja je pogodila ovaj gaj muza.

Naravno, opisana situacija primorava i na introspekciju te optimizam, nadu da će iz potresa stasati bolji Muzej.

PERSPEKTIVA

Čini se kako je Posejdon Zemljotresac svojim trozubom ogolio društvenu stvarnost muzejskih praksi koje smo tako samouvjereno primjenjivali u podjednako dotrajalim muzejskim zgradama. Elementarne postulate zaštite muzejskih zbirki, u fizičkome i informacijskom, ali i u pravnome i financijskom smislu, zatim problem nepostojanja muzejskih protokola postupanja s predmetima u situacijama prirodnih katastrofa te notorne probleme manjka primjerenih muzejskih prostora ovdje bi svakako trebalo dopuniti i pitanjima o važnosti muzejskih djelovanja, odnosa spram korisnika, pristupa muzealnosti, komunikaciji i uopće društvenog djelovanja našega arheološkog luga. Ne manje važno, u opće nedoba zaraznih bolesti i potresa primorani smo i na introspekciju, retorički se pitajući: Kakvi su izgledi našeg društva u srazu sa svjetskom tektonikom ploča i lošim vijestima umotanima u protein? Naravno da poneki kustos mnogo više vremena provodi pred muzejskim zrcalom pitajući se kako iznova odrediti svoju društvenu ulogu. Hoćemo li u razdoblju koje slijedi našu nemoć u megdanu s potresom prepustiti zaboravu i ignoranciji ili ćemo, ipak, nadolazećim generacijama muzejskih profesionalaca i korisnika ostaviti memorabiliju na ovaj povijesni trenutak u kojemu je na vidjelo

isplivala sva ništavnost naše vrste u usporedbi sa snagom prirode? Hoćemo li se vratiti našim dnevnim problemima i uvježbanim praksama ili ćemo generacijskim iskorakom trajno upisati ovaj nemili događaj u muzejsku i društvenu svijest, kao trajnu i dobronamjernu opomenu budućim naraštajima? Vrijeme kada je Muzej prazan, bez predmeta i posjetitelja, čini se idealno za takvu reviziju i osuvremenjivanje muzejskog djelovanja. Čin destrukcije kao nužnu posljedicu ima čin stvaranja, pa da sve ne ostane na mitološkom klišeju, Arheološki muzej u Zagrebu potresnu će nevolju upotrijebiti kao mogućnost da revidira svoje djelovanje i stalni postav u skladu s potrebama suvremenoga muzejskog korisnika, čime će potres i razdoblje pandemije postati temelj oblikovanja važnijega, snažnijeg, boljeg, angažiranijeg i relevantnijeg Muzeja koji iz vlastite i društvene memorije neće izbrisati spoznaju koja ga je uzdrimala. Uočene probleme, stečena iskustva i saznanja nastojat ćemo ostaviti u nasljeđe budućim generacijama muzejskih profesionalaca i korisnika.

Oštećenu muzejsku zgradu i muzejske predmete već ćemo sanirati, no ne iskoristimo li priliku da vratimo posjetitelje u osuvremenjene muzejske prostore novom snagom, toplijim žarom, snažnijim angažmanom i većom relevantnošću, po mogućnosti s potresom interpretiranim u dijelu takvoga „novog Arheološkog muzeja“, naša će se igra s muzama jednostavno vratiti na početak. Bit će to tek polupani lončići.

BILJEŠKE

¹ Tumačenje fraze preuzeto je iz umjetničkog projekta oslikavanja murala *Polupani lončići* (autora Tomislava Lonca). Vidi: Ana-Marija Topolčić, „Lonac ponovno briljira: Pogledajte mural simboličnog naslova Polupani lončići“, *Journal*, 3. srpnja 2020., <https://www.journal.hr/lifestyle/kultura/umjetnost-i-dizajn/tomislav-lonac-mural-polupani-loncici-lauba-nesvrstani/> (pristupljeno 23. studenoga 2021.).

² „Kratki dokumentarni film Arheološkog muzeja u Zagrebu ‘Broken Exhibition’ u režiji Simona Bogojevića Naratha i produkciji studija Neo Kenges posvećen je izložbi ‘Segestika i Siscija – naselje s početka povijesti’ [...]“ Autor izložbe je Ivan Drnić. Više u: Arheološki muzej u Zagrebu, „Broken Exhibition“, <https://www.amz.hr/hr/virtualni-muzej/film/broken-exhibition/> (pristupljeno 23. studenoga 2021.).

³ Palača Vranyczany-Dobrinović u kojoj je smješten Arheološki muzej u Zagrebu upisana je u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske kao nepokretno pojedinačno zaštićeno kulturno dobro pod brojem Z-468. Vidi: Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, „Pretraživanje Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske: Palača Vranyczany-Dobrinović“, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-468> (pristupljeno 22. studenoga 2021.).

⁴ José Luiz Pedersoli Jr., Catherine Antomarchi i Stefan Michalski, *A Guide to Risk Management of Cultural Heritage* (s. 1.: ICCROM i Government of Canada, Canadian Conservation Institute, 2016), <https://www.iccrom.org/publication/guide-risk-management> (pristupljeno 26. studenoga 2021.); Želimir Laszlo, Bianka Perčinić Kavur i Helena Stublić, „Što činiti u slučaju nesreće, velike nesreće ili katastrofe?“, *Informatica Museologica* 40, br. 3/4 (2009): 139.

⁵ Želimir Laszlo, Bianka Perčinić Kavur i Helena Stublić, *Muzej u kriznim situacijama*, 4 dijela, revidirano 2020. (Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2010–2012), https://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/Muzej%20u%20kriznim%20situacijama_1.pdf (pristupljeno 27. studenoga

2021.); Dunja Vranešević, *Prva pomoć muzejima – kako evakuirati građu nakon potresa* (Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2020), https://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/Smjernice%20za%20evakuaciju%20gra%C4%91e_2020.pdf (pristupljeno 27. studenoga 2021.).

LITERATURA

Arheološki muzej u Zagrebu. „Broken Exhibition“. <https://www.amz.hr/hr/virtualni-muzej/film/broken-exhibition/> (pristupljeno 23. studenoga 2021.).

Laszlo, Želimir, Bianka Perčinić Kavur i Helena Stublić. *Muzej u kriznim situacijama*. 4 dijela, revidirano 2020. Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2010–2012. https://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/Muzej%20u%20kriznim%20situacijama_1.pdf (pristupljeno 27. studenoga 2021.).

Laszlo, Želimir, Bianka Perčinić Kavur i Helena Stublić. „Što činiti u slučaju nesreće, velike nesreće ili katastrofe?“ *Informatica Museologica* 40, br. 3/4 (2009): 134–139.

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. „Pretraživanje Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske: Palača Vranyczany-Dobrinović“. <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-468> (pristupljeno 22. studenoga 2021.).

Pedersoli Jr., José Luiz, Catherine Antomarchi i Stefan Michalski. *A Guide to Risk Management of Cultural Heritage*. S. 1.: ICCROM i Government of Canada, Canadian Conservation Institute, 2016. <https://www.iccrom.org/publication/guide-risk-management> (pristupljeno 26. studenoga 2021.).

Topolčić, Ana-Marija. „Lonac ponovno briljira: Pogledajte mural simboličnog naslova Polupani lončići“. *Journal*, 3. srpnja 2020. <https://www.journal.hr/lifestyle/kultura/umjetnost-i-dizajn/tomislav-lonac-mural-polupani-loncici-lauba-nesvrstani/> (pristupljeno 23. studenoga 2021.).

Vranešević, Dunja. *Prva pomoć muzejima – kako evakuirati građu nakon potresa*. Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2020. https://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/Smjernice%20za%20evakuaciju%20gra%C4%91e_2020.pdf (pristupljeno 27. studenoga 2021.).

BROKEN POTS IN THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM IN ZAGREB

The Archaeological Museum in Zagreb suffered damage to the building and materials in the earthquake. In addition to 109 damaged museum objects, the museum inventory suffered serious damage; office spaces, parts of the library and the museum building itself, the Vranyczany-Do-brinović Palace. The interior of the permanent exhibition is completely devastated. Thanks to the quick reaction of the management and employees, the damage to the objects was minimized, and subsequent damage was prevented. This avoided additional damage after the Petrinja earthquake. The advantage of the Museum is that the muse-

um building and museum objects were secured from the earthquake. The post-earthquake period posed a number of problems for the Museum, such as providing a working space for employees, static reconstruction and partial reconstruction of the building, as well as providing funds for renovation. The reconstruction works are proceeding according to the prepared study, with the help of corporate and personal donations, subsidies and compensation from the insurance company. The museum transferred its communication with the public to the AMZ Gallery, online and to guest exhibitions. For the duration of the works, the Museum strives to revise the current museum practice and create a new, modernized permanent exhibition that will, after opening, attract visitors to this grove of muses with new strength, warmer zeal, stronger engagement and greater relevance.